

УДК 78.02:78.071.1

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2026-1-22>

Олена ТІТОВА

концертмейстер кафедри мистецької освіти, Житомирський державний університет ім. Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна, 10008

ORCID: 0009-0008-8024-6284

Бібліографічний опис статті: Тітова, О. (2026). Формування художнього образу в хоровому виконавстві. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 159–164, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2026-1-22>

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ХОРОВОМУ ВИКОНАВСТВІ

У статті розглядається складний багатогранний процес формування художнього образу в хоровому виконавстві. **Метою роботи** є теоретичне обґрунтування та системний розгляд механізмів трансформації нотного тексту в емоційно-естетичну реальність, а також визначення ролі диригента як ініціатора та координатора колективної творчої інтерпретації. **Методологія.** Для досягнення поставленої мети було використано комплекс методів дослідження, зокрема: теоретичний аналіз мистецтвознавчої та педагогічної літератури для з'ясування природи художнього образу; системно-структурний метод для класифікації етапів роботи хорового колективу; а також метод моделювання виконавського процесу, що дозволив висвітлити психологічні аспекти взаємодії диригента та хору.

Наукова новизна роботи полягає в уточненні синтетичного характеру хорового образу, який розглядається як єдність вербального (фоносемантичного), музично-акустичного та соціально-психологічного факторів. Доведено, що специфіка хорового образу полягає у феномені «колективного Я», де індивідуальні вокальні зусилля підпорядковуються єдиній концепції соборності. Деталізовано функціональне значення диригентського жесту, міміки та погляду не лише як засобів тактування, а як інструментів візуалізації музичної тканини та енергетичного управління увагою співаків.

У висновках наголошено, що художній образ у хорі є динамічною категорією, яка вимагає поетапної реалізації – від інтелектуального осягнення задуму до технічної матеріалізації та емоційного проживання. Встановлено, що ключовою умовою створення переконливого образу є наявність у диригента чіткого «звукового ідеалу» та його здатність через метод навіювання перетворити хор на свідомого співавтора інтерпретації. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності хормейстерів та у навчальному процесі закладів вищої мистецької освіти.

Ключові слова: художній образ, хорове виконавство, диригентська інтерпретація, колективна творчість, звуковий ідеал, психологічна взаємодія.

Olena TITOVA

Concertmaster of the Department of Art Education, Ivan Franko Zhytomyr State University, 40 Velyka Berdychivska street, Zhytomyr, Ukraine, 10008

ORCID: 0009-0008-8024-6284

To cite this article: Titova, O. (2026). Formuvannia khudozhnoho obrazu v khorovomu vykonavstvi [Formation of artistic image in choral performance]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 159–164, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2026-1-22>

FORMATION OF ARTISTIC IMAGE IN CHORAL PERFORMANCE

The article describes the complex and multifaceted process of forming an artistic image in choral performance. **The purpose of the study** is to provide a theoretical justification and a systematic analysis of the mechanisms through which the notated musical text is transformed into an emotional and aesthetic reality, as well as to determine the role of the conductor as the initiator and coordinator of collective creative interpretation. **Methodology.** To achieve this aim, a set of research methods was employed, including theoretical analysis of musicological and pedagogical literature to clarify the nature of the artistic image; the system-structural method to classify the stages of a choir's work; and the method of modeling the performance process, which made it possible to reveal the psychological aspects of interaction between the conductor and the choir.

The scientific novelty of the study lies in clarifying the synthetic nature of the choral image, which is considered as a unity of verbal (phonosemantic), musical-acoustic, and socio-psychological factors. It is demonstrated that

the specificity of the choral artistic image is embodied in the phenomenon of the “collective Self”, where individual vocal efforts are subordinated to a unified concept of communal integrity. The functional significance of conducting gestures, facial expressions, and eye contact is specified not only as means of beat indication but also as tools for visualizing musical texture and for energetic management of singers’ attention.

The conclusions emphasize that the artistic image in choral performance is a dynamic category requiring phased realization – from intellectual comprehension of the artistic concept to its technical embodiment and emotional experience. It is established that a key condition for creating a convincing artistic image is the conductor’s possession of a clear “sound ideal” and the ability, through suggestive methods, to transform the choir into a conscious co-creator of the interpretation. The research findings may be applied in the practical activities of choral conductors and in the educational process of higher art institutions.

Key words: artistic image, choral performance, conducting interpretation, collective creativity, sound ideal, psychological interaction.

Актуальність проблеми. Сучасне хорове виконавство характеризується зростанням художніх і професійних вимог до якості інтерпретації музичних творів. Увага хормейстерів і виконавців дедалі більше зосереджується не лише на технічній досконалості звучання, а й на глибокому розкритті художнього образу, що визначає ідейно-емоційний зміст хорового твору. Формування художнього образу в хоровому виконанні є складним багатовимірним процесом, який поєднує композиторський задум, диригентську концепцію та колективну виконавську інтерпретацію.

Особливість хорового мистецтва полягає в колективній природі виконавства, що потребує узгодженості інтонаційного, тембрового, ритмічного та емоційного мислення всіх учасників хору. Саме тому проблема формування художнього образу набуває особливої актуальності в умовах сучасної виконавської практики, орієнтованої на цілісність, образну виразність і художню переконливість звучання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування художнього образу в хоровому виконавстві є об’єктом уваги багатьох науковців, які розглядають її крізь призму мистецтвознавства, педагогіки та психології. Зокрема, теоретичні основи функціонування хорового колективу та питання диригентської інтерпретації досліджували О. Олексюк, А. Мартинюк та А. Шейко, зосереджуючись на методологічних підходах до вокально-хорової підготовки фахівців. Вагомий внесок у вивчення психології колективної творчості та механізмів емоційного впливу хорового співу зробили О. Ростовський та В. Дряпіка. Питання взаємозв’язку слова та музики, а також фоносемантичні аспекти хорового образу висвітлювали у своїх працях Т. Павлович та С. Горбенко. Серед зарубіжних дослідників вагоме місце

посідають праці Е. Еріксона, який фокусувався на питаннях хорового інтонування та тембральної єдності, а також Дж. Джордана, який досліджував роль психологічного стану диригента у втіленні художнього задуму.

У той же час, більш глибоких досліджень потребує тематика специфіки формування художнього образу в контексті сучасної хорової літератури, зокрема через розробку нових методичних підходів до роботи над фактурно-акустичною виразністю та впровадження інноваційних технологій управління увагою хорового колективу в процесі репетиційної роботи.

Мета дослідження – розглянути процес формування художнього образу в хоровому виконавстві як складний синтез музичного, вербального та соціально-психологічного факторів, а також визначити роль диригента у створенні єдиної виконавської концепції та забезпеченні емоційної і технічної єдності всього колективу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хорове мистецтво – це унікальна форма колективної творчості, де художній образ створюється не одним виконавцем, а цілим організмом. Формування художнього образу в хорі є складним процесом трансформації нотного тексту в емоційно-естетичну реальність, що потребує синхронізації технічних навичок та духовного налаштування кожного учасника.

Природа художнього образу в хоровому мистецтві має синтетичний характер. Вона народжується на перетині трьох площин: музики, слова та колективного психологічного стану. На відміну від інструментальної музики, хоровий образ є більш конкретним завдяки вербальному тексту, але складнішим за структурою через багатолюдність виконавського апарату (Салій, 2013).

Слово в хоровому виконавстві виступає фундаментальною першоосновою художнього образу, де семантичний зміст літературного

джерела безпосередньо диктує логіку музичної форми та драматургію твору. Природа цього образу глибоко вкорінена у фоносемантиці, де специфічне звучання голосних та приголосних через алітерації й асонанси формує первинний емоційний фон – від таємничості глухих фонем на *piano* до величчя відкритих звуків у кульмінаціях. Справжній художній результат досягається через органічний синтез логіки тексту та музичної емоції, коли хоровий співак не просто відтворює вербальний ряд, а розкриває його глибинний підтекст, дозволяючи музичній інтонації «підсвічувати» поетичне слово та надавати йому особливої художньої об'ємності (Дем'яненко, 2018).

Фактурно-акустична природа хорового співу базується на сприйнятті колективної багатоголосної вертикалі як цілісної системи звукових фарб, де гармонічна мова стає головним засобом створення «світлотіні». Використання мажорних та мінорних співзвуч, консонансів та дисонансів дозволяє хору малювати стани від безхмарного спокою до граничного психологічного напруження, тоді як тип фактури безпосередньо формує масштаб образу: від інтимної зосередженості унісону до всеосяжної просторовості поліфонічного розгортання ліній. Завдяки унікальній здатності до ланцюгового дихання, хор створює образи вічності та безперервного звукового потоку, перетворюючи акустичний простір на живу, динамічну субстанцію, що володіє надзвичайною силою емоційного впливу на слухача (Коробка, 2015).

Соціально-психологічний аспект формування художнього образу в хорі полягає у феномені «колективного Я», де індивідуальна виконавська воля нівелюється задля досягнення вищої ансамблевої соборності. Завдяки ефекту синергії, коли десятки співаків одночасно рефлектують над єдиною ідеєю, виникає колосальне енергетичне поле, здатне транслювати образи надзвичайного емоційного масштабу, що недоступно сольному виконавству. Справжня цілісність образу в цьому контексті вимагає повної ідентичності засобів виразності – від синхронної вібрації та єдиної атаки звуку до спільного способу формування голосних, – що перетворює хор на єдиний, живий організм, де особиста творча активність кожного учасника органічно вплітається у загальний художній замисел (Коломоєць, 2010).

Таким чином, природа хорового образу – це перетворення індивідуальних вокальних зусиль у єдину, надлюдську «звукову ідею», де слово стає музикою, а музика – живим почуттям.

Процес формування художнього образу в хоровому колективі здійснюється поетапно, через перехід від інтелектуального аналізу до технічного опанування та емоційного переживання:

1. Аналітичний етап (інтелектуальне осягнення задуму). Робота розпочинається з глибокого теоретичного дослідження твору, де художній образ постає як об'єкт пізнання. Диригент разом із колективом проводить «дешифрування» авторського задуму: аналізується літературне першоджерело, його історичний контекст та художній стиль композитора. На цьому етапі формується ментальна модель майбутнього звучання, визначаються головні кульмінації, архітектоніка твору та логіка розвитку музичної думки. Це фундамент, без якого неможлива подальша свідомою робота над інтерпретацією (Єгоров, 2002).

2. Вокально-технічний етап (матеріалізація образу). На цьому етапі художній образ набуває реальної звукової форми через кропітку роботу над хоровою технологією. Процес втілення образу відбувається через:

а) формування ансамблю та строю: досягнення інтонаційної чистоти як основи емоційного впливу;

б) роботу над тембром: пошук специфічної звукової фарби (матової, яскравої, «старовинної»), що відповідає образу;

в) артикуляцію та нюансування: відточування штрихів і динамічних відтінків, які стають «пензлями» для малювання музичної картини. Технічна досконалість на цьому етапі є засобом, що звільняє шлях для чистої творчості (Єгоров, 2002).

3. Емоційно-виконавський етап (катарсис та жива інтерпретація). Завершальна стадія передбачає психологічне налаштування колективу та «проживання» образу в реальному часі. Тут технічні навички переходять у підсвідомість, а на перший план виходить емоційна віддача та творча імпровізаційність. Образ стає живим завдяки абсолютній концентрації співаків на диригентському жесті, що дозволяє колективу миттєво реагувати на найтонші агогічні зміни.

Саме на цьому етапі виникає магія співавторства, коли кожен артист хору стає провідником художньої ідеї, роблячи виконання переконливим і духовно наповненим (Єгоров, 2002).

Роль диригента у формуванні художнього образу в хорovому виконавстві є визначальною, оскільки він – єдиний учасник колективу, який чує цілісну звукову картину з боку і спрямовує зусилля десятків співаків у єдине русло.

Диригентський жест у хорovому виконавстві виступає не просто технічним засобом фіксації темпу чи метру, а є унікальною «мовою тіла», що візуалізує невидиму музичну тканину. Через пластику рук, амплітуду рухів та специфічний характер атаки диригент транслює колективу якісні характеристики звуку, матеріалізуючи такі абстрактні поняття, як щільність, прозорість, гострота або м'якість звучання. Це перетворює диригування на процес візуального моделювання художнього образу, де кожен рух у просторі відповідає конкретній акустичній барві (Jordan, 2011).

Особливе місце в системі засобів візуалізації образу посідають погляд та міміка диригента, які часто виявляються потужнішими інструментами інтерпретації, ніж безпосередньо рухи рук. Очі диригента здатні передавати найтонші психологічні нюанси та емоційні стани, які важко зафіксувати в жесті, створюючи нерозривний духовний контакт із кожним артистом хору. Саме через обличчя та погляд керівник тримає колектив у стані постійного творчого тону, миттєво реагуючи на зміни в музичній драматургії та надихаючи хор на живе співпереживання образу.

Творче самовираження диригента та процес формування художнього образу починаються задовго до першої репетиції – з побудови в його уяві чіткого «звукового ідеалу» майбутнього виконання. Цей ідеал є результатом глибокого внутрішнього слухання нотного тексту, де диригент визначає не лише темп і динаміку, а й ідеальну тембральну насиченість та емоційну температуру кожної фрази. Без такої попередньої ментальної підготовки робота з хором перетвориться на стихійне виправлення помилок, тоді як наявність звукового еталону дозволяє диригенту цілеспрямовано вести колектив до конкретної мистецької мети (Макаренко, 2005).

У процесі безпосередньої роботи з колективом диригент виступає транслятором своєї

ідеї, використовуючи метод навіювання для передачі хору певного емоційного стану. Він має володіти здатністю вербально та вокально пояснити співакам, якого саме «кольору» звуку він прагне досягти, використовуючи метафори, образні порівняння або власний показ. Це дозволяє трансформувати сухі технічні вказівки у живі художні завдання, змушуючи колектив повірити в запропоновану трактовку та прийняти її як власне творче переконання (Макаренко, 2005).

Змістовною складовою формування звукового ідеалу також є суворий стилістичний контроль, який здійснює керівник. Диригент є гарантом того, що сформований художній образ залишається в межах естетики тієї епохи, до якої належить твір. Він свідомо корегує манеру звуковидобування, артикуляцію та ступінь вібрато, щоб, наприклад, строгий лаконізм барокової музики не був викривлений надмірним романтичним пафосом або сучасними естрадними прийомами. У цьому виборі між суб'єктивним баченням та об'єктивними вимогами стилю і проявляється справжня інтерпретаційна культура диригента (Ткач, 2012).

Важливими є психологічне лідерство та енергетика диригента, адже він виступає як енергетичний центр хорovого колективу, де формування художнього образу прямо залежить від його вольового імпульсу. У хорovому співі, який є процесом колективним, саме енергетика лідера здатна об'єднати розпорошені зусилля співаків у єдиний потужний потік. Безперервний вольовий струм, що йде від диригента, не дає звучанню стати статичним, наповнюючи кожен ноту внутрішньою напругою та змістом, що і створює відчуття живого, пульсуючого художнього образу (Михайлова, 2024).

Здатність диригента до ефективного управління увагою колективу є критичною для уникнення формального, механічного співу. Керівник має вміти концентрувати свідомість співаків на ключових моментах драматургії, акцентуючи увагу на тонких переходах, змінах гармонічних фарб або раптових змінах настрою. Така концентрація дозволяє кожному артисту хору залишатися «в середині» образу від першого до останнього такту, забезпечуючи безперервність художньої лінії та не допускаючи психологічного розслаблення, яке могло б зруйнувати цілісність інтерпретації (Ericson, 2010).

Найвищий щабель майстерності диригента проявляється у створенні особливої атмосфери співтворчості, де він не просто диктує свою волю, а надихає хор на спільне відкриття художніх істин. Коли диригент ділиться своїм баченням як емоційним одкровенням, хор перетворюється з пасивного виконавця на свідомого співавтора. У такому стані психологічного резонансу між диригентом і колективом народжується справжнє мистецтво, де виконання стає не просто технічно бездоганим, а глибоко особистим і духовно наповненим для кожного учасника.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Формування художнього образу в хоровому виконавстві постає як складний синтетичний процес, що об'єднує семантику слова, музичну драматургію та колективну психологію у єдину «звукову ідею». Дослідження засвідчує, що природа хорового образу базується на феномені «колективного Я», де через синхронізацію технічних навичок та емоційне співпереживання створюється унікальне енергетичне поле, неможливе в сольному музикуванні. Визначальну роль

у цьому процесі відіграє поетапність роботи – від глибокого інтелектуального аналізу першоджерела до вокально-технічного втілення та фінальної живої інтерпретації, яка перетворює нотний текст на об'ємну емоційно-естетичну реальність.

Ключовою фігурою у створенні цілісного художнього образу є диригент, який виступає архітектором звукового ідеалу та головним транслятором творчої ідеї. Завдяки мануальній техніці, міміці та волювому імпульсу він візуалізує музичну тканину, забезпечуючи стилістичну чистоту виконання та психологічну єдність колективу. Найвищий рівень хорового мистецтва досягається за умови виникнення резонансу між диригентом та співаками, коли атмосфера співтворчості дозволяє кожному артисту хору стати свідомим співавтором інтерпретації, забезпечуючи духовно наповнене та переконливе звучання художнього образу.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у пошуку новітніх мануальних технік та способів комунікації диригента з хором при виконанні музичних творів різних епох.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дем'янюк Н. Ю. Основи хорознавства і методики роботи з хором : навчальний посібник. 2-е вид. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2018. 98 с.
2. Єгоров О. Теорія і практика роботи з хором. 2-ге вид. Київ : Музична Україна, 2002. 239 с.
3. Коломоець О. М. Хорознавство : навчальний посібник. 2-ге вид. Київ : Либідь, 2010. 168 с.
4. Коробка Т. С. Комунікаційні аспекти хорового виконавства (на прикладі діяльності Академічного хору імені П. Майбороди) : дис. ... канд. музикознавства : 17.00.03 «Музичне мистецтво». 2015. 297 с.
5. Михайлова Н. Лідерські якості як складова професійної діяльності диригента-хормейстера. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2024. № 70. С. 47–59.
6. Макаренко Г. Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри. Київ : Факт, 2005. 328 с.
7. Салій В. Сутність художнього образу та особливості його прояву в музичному мистецтві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. Вип. 5. С. 126–133.
8. Ткач Ю. С. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: теоретичний та практичний аспекти (на прикладі Національної заслуженої академічної капели України «Думка»): дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Київ, 2012. 227 с.
9. Ericson E. Choral Singing. Stockholm : Walton Music, 2010. 212 p.
10. Jordan J. The Conductor's Gesture: A Practical Guide to Movement and Expression. Chicago : GIA Publications, 2011. 198 p.

REFERENCES:

1. Demianko, N. Yu. (2018). *Osnovy khoroznavstva i metodyky roboty z khorom : navchalnyi posibnyk*. [Fundamentals of choral studies and methods of working with the choir : a textbook]. 2-e vyd. Poltava : PNPU im. V. H. Korolenka. 98 s. [in Ukrainian].
2. Yehorov, O. (2002). *Teoriia i praktyka roboty z khorom*. [Theory and practice of working with a choir]. 2-he vyd. Kyiv : Muzychna Ukraina. 239 s [in Ukrainian].
3. Kolomoiets, O. M. (2010). *Khoroznavstvo : navchalnyi posibnyk*. [Chorology : a study guide]. 2-he vyd. Kyiv : Lybid. 168 s [in Ukrainian].

4. Korobka, T. S. (2015). Komunikatsiini aspekty khorovoho vykonavstva (na prykladi diialnosti Akademichnoho khoru imeni P. Maiborody) [Communication aspects of choral performance (on the example of the activities of the Academic Choir named after P. Mayboroda)]: dys. ... kand. muzykoznavstva : 17.00.03 "Muzychne mystetstvo". 297 s. [in Ukrainian].
5. Mykhailova, N. (2024). Liderski yakosti yak skladova profesiinoi diialnosti dyryhenta-khormeistera. [Leadership qualities as a component of the professional activity of a conductor-choirmaster]. *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity*. 70. 47–59 [in Ukrainian].
6. Makarenko, H. H. (2005). Tvorchist dyryhenta: estetyko-mystetstvoznavchi vymiry. [Conductor's creativity: aesthetic and art historical dimensions]. Kyiv : Fakt, 2005. 328 s. [in Ukrainian].
7. Saliy, V. (2013). Sutnist khudozhnoho obrazu ta osoblyvosti yoho proiavu v muzychnomu mystetstvi. [The essence of the artistic image and the features of its manifestation in musical art]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. 5. 126–133 [in Ukrainian].
8. Tkach, Yu. S. (2012). Indyvidualnyi vykonavskyi styl dyryhenta-khormeistera: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty (na prykladi Natsionalnoi zasluzhenoi akademichnoi kapely Ukrainy "Dumka") [Individual performance style of a conductor-choirmaster: theoretical and practical aspects (on the example of the National Honored Academic Chapel of Ukraine "Dumka")]: dys. ... kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo". Kyiv. 227 s. [in Ukrainian].
9. Ericson, E. (2010). Choral Singing. Stockholm: Walton Music, 2010. 212 p. [in English].
10. Jordan, J. (2011). The Conductor's Gesture: A Practical Guide to Movement and Expression. Chicago : GIA Publications, 2011. 198 p. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

